

Петрик Олександр Сергійович, студент
факультету № 2 НАВС;
Науковий керівник: Мацишин В. С.,
викладач НАВС, кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

ДОТРИМАННЯ ПРАВА НА НЕДОТОРКАНИСТЬ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОСВІДУВАННЯ ОСОБИ

Важливе значення для забезпечення повноти, об'єктивності і всебічності розкриття злочинів має отримання доказової інформації про причетність тієї або іншої особи до події, що розслідується. Освідування є досить ефективним і розповсюдженим заходом кримінального процесуального доказування. Відповідно до ч. 1 ст. 241 Кримінального процесуального кодексу України слідчий, прокурор здійснює освідування підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на їхньому тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет.

Однак, проведення освідування особи тісно пов'язано з вторгненням у сферу особистих прав громадян, гарантованих Конституцією України, адже об'єктом освідування є тіло людини, що зачіпає її права на особисту недоторканість. Питання про можливість примусового освідування підозрюваного, потерпілого і свідка є дискусійним у теорії правоохоронній практиці.

Залежно від особистого інтересу зазначених осіб у справі, в теорії і практиці по різному вирішується питання щодо можливості застосування фізичного примусу для їх освідчування. Досліджуючи дане питання, В. Маринів слушно зазначає, що позбавити слідчого і суд можливості виявляти на тілі підозрюваного особливі прикмети і сліди, захищаючи почуття його сором'язливості, означає зробити неможливим встановлення істини у багатьох кримінальних провадженнях.

Щодо можливості примусового освідчування потерпілого і свідка висловлюються протилежні думки. Так, свого часу М. С. Строгович зазначав, що потерпілі і свідки не можуть піддаватися освідчуванню проти їх волі.

Встановлення істини у кримінальній справі, зазначав він, не повинно порушувати законні права і інтереси громадян. Дану думку поділяють і інші науковці. Освідчування, яке поєднане з примусовим оголенням частин тіла потерпілого і свідка (особливо у справах про статеві злочини), зазначає

І. А. Антонов, є неприпустимим у будь-яких випадках. Розвиваючи дану думку В. Маринів зазначає, що потерпілий і свідок не можуть примусово, проти їх волі піддаватися освідчуванню. Будь-який примус стосовно особи заздалегідь непричетної до вчинення злочину, не може бути виправданий завданнями боротьби зі злочинністю, тому що ці завдання можуть бути успішно вирішені тільки при неухильному дотриманні прав і законних інтересів громадян. Будь-який фізичний чи психічний вплив, примус, який може бути до них застосовано, не є морально обґрунтованим.

Звичайно, захист прав та законних інтересів особи має бути визначальним в діяльності правоохоронних органів. Проте в цій діяльності завжди слід бачити дві сторони. Одна з них представлена особою, що вчинила кримінальне правопорушення і намагається будь-яким способом уникнути відповідальності.

Другу сторону представляє особа, що зазнала шкоди від цього, і сподівається на поновлення порушених прав. За таких умов слід очікувати від неї всебічної допомоги слідчому у наданні повної і об'єктивної інформації про обставини вчиненої дії і особу підозрюваного. Якщо така особа приховує від слідчого важливі для справи обставини, чим перешкоджає

розслідуванню і встановленню підозрюваного, їй слід роз'яснити значення даної слідчої дії для поновлення порушених злочином прав і притягнення винного до відповідальності.

Виходячи з викладеного, слід підтримати думку В. М. Тертишника, що примусове освідування може бути застосовано за таких умов: якщо є достатні дані, які дають підстави вважати, що на тілі певної особи є сліди злочину або інші ознаки; якщо їх вивчення та закріплення має незамінне доказове значення у справі; якщо особа відмовилась від добровільного освідування; дії з примусового освідування не повинні зашкодити здоров'ю особи, яка піддається освідуванню; під час провадження освідування обов'язкова присутність лікаря.

Водночас, з прийняттям нового КПК України, передбачається цілий ряд гарантій, які спрямовані на захист честі і гідності осіб, що піддаються освідуванню. Зокрема, слідчому чи прокурору забороняється бути присутніми при освідуванні особи іншої статі, якщо це пов'язано з необхідністю оголення останньої. У такому разі за дорученням слідчого освідування може проводитися судово-медичним експертом або лікарем (які можуть бути будь-якої статі), а його результати заносяться до протоколу зі слів лікаря чи експерта. Або слідчий має право звернутися до прокурора або керівника органу досудового розслідування з клопотанням про доручення провадження освідування слідчому тієї ж статі, що і освідування. Для участі в освідуванні слідчий чи прокурор зобов'язані запросити не менше двох понятих. Закон допускає проведення освідування без участі понятих у випадку застосування безперервного відеозапису ходу проведення цієї слідчої дії.

Освідування може супроводжуватися фіксуванням наявності чи відсутності на тілі особи, яка підлягає освідуванню, слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет шляхом фотографування, відеозапису чи інших технічних засобів. Зображення, демонстрація яких може розглядатись як образлива для освідуваної особи, зберігаються в опечатаному вигляді і можуть надаватись лише суду під час судового

розгляду, що також засвідчує той факт, що при освідуванні не допускаються дії, які принижують гідність освідуваної особи або є небезпечними для її здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. г 4651-УІ // Офіційний сайт Верховної ради України www.rada.gov.ua

2. Тертишник В.М. Кримінально-процесуальне право України / В.М. Тертишник. - 4-те вид., доп. і переробл. - К.: А.С.К., 2003. - 1120 с.

3. Якубович Н.А. Теоретические основы предварительного следствия: учебное пособие / Н.А. Якубович. - М.: Юрид. Лит., 1971. - 142 с.